

LIETUVOS AUKŠTOJO MOKSLO POLITIKOS REKOMENDACIJOS

Vilnius
2016

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

Šios rekomendacijos yra skirtos Lietuvos aukštojo mokslo politikos formuotojams ir aukštojo mokslo bendruomenei, atsakingiems už Lietuvos aukštojo mokslo plėtrą. Jas suformulavo Europos aukštojo mokslo erdvės (toliau EAME) ekspertai, dalyvaujantys Bolonijos proceso nuostatų stebėsenoje ir sklaidoje Lietuvoje. Jos sutelktos į tuos Lietuvos aukštojo mokslo raidos aspektus, kuriuose ekspertai mato tam tikrą atotrūkį tarp Europos aukštojo mokslo erdvės politikos tendencijų, išreikštų EAME ilgalaikiuose strateginiuose dokumentuose ir EAME aukštojo mokslo ministrų Jerevano konferencijoje (2015)¹.

EAME ir Lietuvos institucijų rengiamos aukštojo mokslo pažangos ataskaitos rodo, kad Lietuva yra sėkmingai įteisinusi **struktūrines EAME reformas**: sukūrusi 3 pakopų studijų sistemą; įdiegusi ECTS kreditus; patvirtinusi nacionalinę kvalifikacijų sandarą, suderintą su Europos bendrąja ir aukštojo mokslo kvalifikacijų sąranga; išplėtojusi išorinę aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo sistemą, atitinkančią Europos kokybės užtikrinimo aukštajame moksle nuostatas ir gaires; perėmusi Lisabonos konvencijoje numatytas užsienio šalyse įgytų aukštojo mokslo kvalifikacijų pripažinimo nuostatas; įtraukusi studentus į aukštojo mokslo valdymo ir kokybės užtikrinimo grandis. Yra tik atskirų elementų, tokių kaip trumpoji studijų pakopa, kai kurie užsienyje įgytų kvalifikacijų pripažinimo aspektai, kuriuos Lietuvai reikėtų įvertinti ir integruoti, siekiant visiškos dermės su EAME vystymosi tendencijomis.

Kaip ir daugumai kitų EAME šalių, Lietuvai sunkiau sekasi įgyvendinti **aukštojo mokslo kokybines permainas**: ugdyti aukštųjų mokyklų vidinę kokybės kultūrą, pagrįstą akademinę autonomiją ir atsakomybę, bendradarbiavimu su socialiniais dalininkais ir nuolatinio tobulinimo nuostatomis; europinę kreditų sistemą visiškai susieti su studijų rezultatais; diegti į studentą orientuotus studijų ir vertinimo metodus. Norint neatsilikti nuo Europos aukštojo mokslo pažangos, šioje srityje Lietuvai reikia papildomų sistemingų pastangų.

Lietuva ypač atsilieka **mokymosi visą gyvenimą** srityje ir jos kontekste – vadinamojoje aukštojo mokslo **socialinėje dimensijoje**. Lietuvai taip pat prastai sekasi plėtoti vieną kertinių EAME aspektų – aukštojo mokslo **tarptautiškumą**. Norint pasiekti apčiuopiamos pažangos šiose srityse, reikalingos specialios inovatyvios reformų programos, kadangi įprastinės politikos priemonės, taikytos daugiau kaip dešimtmetį, neduoda reikiamų rezultatų.

Ekspertai yra įsitikinę, kad šios rekomendacijos atspindi svarbias pasaulines aukštojo mokslo raidos tendencijas, o jų įgyvendinimas yra būtinas siekiant Lietuvos aukštojo mokslo tarptautinio konkurencingumo, kokybės augimo ir atitikties Lietuvos visuomenės bei ūkio poreikiams.

¹ <http://www.smm.lt/web/lt/smm-studijos/studiju-tarptautiskumas/Bolonijos-procesas/1998-2015>.

REKOMENDACIJOS POLITIKOS FORMUOTOJAMS

I. Struktūrinės reformos

Aukštojo mokslo vizija ir strateginiai prioritetai, suderinti su EAME

1. Sukurti su EAME suderintą nacionalinę aukštojo mokslo viziją ir strateginius prioritetus, kuriems pritarę visos suinteresuotos šalys.

Aukštasis mokslas Lietuvoje yra kritikuojamas, tačiau nėra bendrų politikos formuotojų, akademinės bendruomenės ir kitų suinteresuotų šalių susitarimų, kurie nubrėžtų aiškius aukštojo mokslo vystymo tikslus, ateities plėtros kryptis ir prioritetus. Bolonijos proceso² ir EAME strateginiai dokumentai teikia naudingų gairių tokiai vizijai bei prioritetams, pradedant nuo vertybinių pagrindų, aukštojo mokslo misijų apibrėžimo ir aprėpiant struktūrinius principus, išsilavinimo turinį, kokybės užtikrinimo metodus, santykį su darbo rinka, prieinamumą ir tarptautinius ryšius. EAME raidos ataskaitos teikia neįkainojamos informacijos apie jai priklausančių valstybių aukštojo mokslo politikos įgyvendinimo patirtį tokiose probleminėse srityse, kaip aukštojo mokslo finansavimas arba parama studentams.

Su EAME suderinta nacionalinė aukštojo mokslo strategija padėtų harmonizuoti jo raidą su kitais švietimo sektoriais, darbo rinkos, socialine, mokslinių tyrimų ir inovacijų politika, suteiktų Lietuvos aukštajam mokslui daugiau svorio tarptautinėje erdvėje. Pažymėtina, kad Lietuva yra įsipareigojusi įgyvendinti EAME plėtros politiką, pasirašydama Bolonijos proceso strateginius prioritetus.

Rekomenduojame sukurti Lietuvos aukštojo mokslo ilgalaikės strategijos rengimo organizacinę struktūrą, pasinaudojant EAME išplėtota suinteresuotų šalių įtraukimo praktika, o aukštojo mokslo vizijos ir strateginių prioritetų rengimo proceso sudėtine dalimi numatyti EAME strateginių dokumentų bei patirties analizę, ypatingą dėmesį skiriant toms aukštojo mokslo politikos kryptims, kuriose EAME pažangos ataskaitos konstatuoja nepakankamą Lietuvos pažangą.

Nacionalinės kvalifikacijų sandaros 5 lygis

2. Atlikti užsienio šalių kvalifikacijos sandarų 5 lygio analizę ir nustatyti tokių specialistų poreikį Lietuvoje.

Šiuo metu Lietuvos kvalifikacijų sandaros penktasis lygis yra neužpildytas. Šį lygį galėtų užimti aukštojo mokslo trumpojo ciklo studijų programos, tačiau Lietuvoje nėra tokio tipo studijų programų apibrėžties. Neaiškus ir šio lygmens specialistų poreikis darbo rinkoje.

Rekomenduojame Švietimo ir mokslo ministerijai (toliau ŠMM) sudaryti darbo grupę, kurioje dalyvautų profesinio mokymo, aukštojo mokslo, darbdavių atstovai ir EAME ekspertai, kuri išanalizuotų užsienio šalių patirtį, išsiaiškintų darbo rinkos poreikį bei teiktų siūlymus dėl 5 lygio kvalifikacijų ir jas teikiančių studijų ir (arba) mokymo programų įteisinimo.

² <http://smpf.lt/lt/bolonijos-procesas/bolonijos-procesas-1>; <http://www.smm.lt/web/lt/smm-studijos/studiju-tarptautiskumas/Bolonijos-procesas>.

3. Atnaujinti teisės aktus, reglamentuojančius mokymosi rezultatų įskaitymą ir neformalioju būdu įgytų kompetencijų vertinimą bei pripažinimą Lietuvos aukštosiose mokyklose.

Šiuo metu galiojantys teisės aktai, reglamentuojantys mokymosi rezultatų įskaitymą ir neformalioju būdu įgytų kompetencijų vertinimą bei pripažinimą Lietuvos aukštosiose mokyklose, dėl įvykusių pokyčių (pvz., ECTS įteisinimo, „The European Recognition Manual for Higher Education Institutions“³ parengimo) turi būti peržiūrėtos.

Rekomenduojame atnaujinti šiuos teisės aktus, sumažinant jų preskriptyvumą ir suteikiant daugiau teisių bei atsakomybės aukštosioms mokykloms:

- *Studijų rezultatų įskaitymo tvarka (ŠMM 2003 m. lapkričio 12 d. įsakymas Nr. ĮSAK-1603)⁴, šios tvarkos pakeitimai (ŠMM 2006 m. liepos 11 d. įsakymas Nr. ĮSAK-1463);*
- *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo aukštosiose mokyklose rekomendacijos (ŠMM 2010 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. V-2319)⁵.*

Formaliu, neformaliu ir savišvietos būdu įgytų žinių ir gebėjimų vertinimas ir pripažinimas turėtų būti vykdomas aukštųjų mokyklų nustatyta tvarka, atsižvelgiant į ŠMM patvirtintas rekomendacijas.

4. Konsoliduoti užsienyje įgytų daktaro laipsnių pripažinimą.

Lietuvoje mokslo laipsnių ir kitų aukštojo mokslo kvalifikacijų pripažinimą vykdo skirtingos institucijos: Lietuvos mokslo taryba (toliau LMT), Studijų kokybės vertinimo centras (toliau SKVC) arba įgaliotos aukštosios mokyklos. Šis pripažinimas vykdomas tik tolesnių studijų tikslu ir netaikomas daktaro laipsnio atveju. Daugumoje EAME šalių (pvz. Airijoje, Austrijoje, Danijoje, Estijoje, Ispanijoje, Suomijoje ir kt.) toks išskyrimas netaikomas, kadangi pagal EAME nuostatas doktorantūra yra trečioji studijų pakopa, susieta su Europos kvalifikacijų sandaros (toliau EKS) 8 lygiu. Visų užsienio aukštojo mokslo kvalifikacijų (įskaitant mokslo laipsnių) pripažinimą reglamentuoja tie patys teisiniai dokumentai – Lisabonos pripažinimo konvencija⁶, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas⁷ ir kt. – numatantys tų pačių pripažinimo procedūrų ir kriterijų taikymą. Siekiant užtikrinti Lisabonos pripažinimo konvencijos tikslų įgyvendinimą, vienodų procedūrų ir kriterijų taikymą visų kvalifikacijų turėtojams, tikslinga konsoliduoti užsienyje įgytų daktaro mokslo laipsnių pripažinimą Lietuvoje.

Rekomenduojame Studijų kokybės vertinimo centrui (toliau SKVC), kaip nacionaliniam ENIC/NARIC centrui, pavesti vykdyti visų aukštojo mokslo pakopų (EKS 6-8 lygių) kvalifikacijų pripažinimą.

5. Užtikrinti, kad diplomo priedėlis būtų išduodamas visų pakopų absolventams.

³ <http://eurorecognition.eu/Manual/EAR%20HEI.pdf>.

⁴ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.39AA27E05571>.

⁵ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A0B18D56FBE8>.

⁶ http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/recognition/lrc_EN.asp.

⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.419285?jfwid=1cdz0hf5ac>.

Diplomo priedėlis/pažyma – labai svarbus dokumentas ne tik podoktorantūros stažuotėms, bet ir daktaro laipsnių pripažinimui, teikiantis informaciją apie esminius kvalifikacijos aspektus. Tai, kad diplomo priedėlis bus išduodamas kiekvienam absolventui nemokamai ir bent viena plačiai vartojama kalba, yra vienas iš bendrųjų EAME dalyvaujančių šalių įsipareigojimų. Kaip pažymima naujausioje Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaitoje (2015)⁸, diplomo priedėliai trečios pakopos absolventams jau yra išduodami 20 Europos šalių.

Rekomenduojame prie daktaro diplomo išduoti diplomo priedėlį/pažymą pagal Europos Tarybos, Europos Komisijos ir UNESCO/CEPES sukurtą modelį.

II. Kokybinės permainos

Į studentą orientuotos studijos

6. Nuosekliai diegti ir kokybiškai naudoti studijų rezultatus aukštajame moksle.

Studijų rezultatų prioritetas išryškintas Berlyno (2003), Londono (2007), Liuveno (2009), Jerevano (2015) komunikatuose⁹ bei nacionalinio lygmens dokumentuose. Formaliai visos aukštosios mokyklos yra suformulavusios studijų rezultatus studijų programų bei dalykų/modulių lygmenyje, tačiau pasigendama bendro sutarimo, kas yra studijų rezultatai ir kaip jie turi būti įgyvendinami. Studijų programų bei studijų dalyko lygmens aprašuose būtina užtikrinti studijų rezultatų, mokymo/mokymosi bei vertinimo metodų dermę.

Rekomenduojame nacionaliniame lygmenyje organizuoti daugiau mokymų, dalijimosi gerąja patirtimi renginių, kurių metu ekspertai padėtų siekti gilesnio, atitinkančio Europines nuostatas, studijų rezultatų supratimo.

7. Skirti paramą dėstytojų pedagoginių kompetencijų tobulinimui aukštųjų mokyklų grupėms.

Ugdydamos savo dėstytojų didaktinį meistriškumą, aukštosios mokyklos susiduria su išteklių ir kompetencijų trūkumu. Dėstytojų didaktinio meistriškumo ugdytas būtinas dėl šiuo metu vykstančios sparčios mokymosi kultūrų kaitos, susijusios su naujomis technologijomis, dėl į studentą orientuotų studijų metodikų diegimo. Tarpinstituciniai dėstytojų didaktinių kompetencijų tobulinimo projektai padėtų sklandžiai keistis geriausia patirtimi, efektyviai įtraukti tarptautinius partnerius, prisidėtų prie Lietuvos aukštojo mokslo konsolidavimo.

Rekomenduojame finansinę paramą dėstytojų didaktinių kompetencijų ugdymui sieti su Bolonijos proceso prioritetais, išdėstytais Jerevano komunikate bei kituose strateginiuose konferencijos dokumentuose ir EAME antrojo dešimtmečio strateginiuose dokumentuose, kurie buvo patvirtinti Liuveno ministrų konferencijoje 2009 m.

III. Socialinė dimensija

⁸ http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/2015%20Implementation%20report_20_05_2015.pdf.

⁹ <http://www.smm.lt/web/lt/smm-studijos/studiju-tarptautiskumas/Bolonijos-procesas/1998-2015>.

8. Įvertinti, ar priėmimas į aukštosios mokyklos I pakopos ir vientisųjų studijų programų valstybės finansuojamas studijų vietas išskirtinai remiantis tik vidurinio išsilavinimo rezultatais nėra socialinės atskirties didinimo veiksnys.

Lietuvos aukštojo mokslo pirmojoje studijų pakopoje vyrauja 19-23 metų amžiaus studentų grupė. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centro (toliau MOSTA) atlikti tyrimai (2012-2014) rodo, kad didesnę tikimybę įgyti aukštąjį išsilavinimą turi tie asmenys, kurių bent vienas iš tėvų turi aukštąjį išsilavinimą. Pagal MOSTA I kurso studentų apklausos (2012) rezultatus ryškėja tendencija, kad pasiekimų mokykloje skirtumai priklauso nuo socialinio ekonominio statuso: žemo socialinio ekonominio statuso studentai dažniau surenka vidutinius ir žemesnius stojamuosius (konkursinius) balus, o aukšto socialinio ekonominio statuso studentai – aukštus.

Rekomenduojame atlikti nacionalinį tyrimą, kurio metu būtų:

- *identifikuotos aukštajame moksle nepakankamai atstovaujamos socialinės visuomenės grupės;*
- *ištirta priėmimo į aukštąsias mokyklas tvarka socialinio teisingumo aspektu;*
- *pasiūlyti alternatyvūs priėmimo į valstybės finansuojamas vietas būdai;*
- *nustatyti aukštojo mokslo prieinamumą **konkrečioms socialinėms visuomenės grupėms** ribojantys veiksniai (stojimo į aukštojo mokslo sistemą, studijų proceso etapuose). Siūloma atkreipti dėmesį į perėjimo iš vidurinio lavinimo sistemos į aukštojo mokslo sistemą (stojimo į aukštąją mokyklą) etapą ir išsiaiškinti, ar nacionalinėje vidurinio lavinimo sistemoje nėra aukštojo mokslo prieinamumą mažinančių veiksnių bei nustatyti, ar yra asmenų, atitinkančių aukštojo mokslo sistemos reikalavimus ir dėl nepalankių socialinių ekonominių sąlygų negalinčių studijuoti aukštosiose mokyklose.*

IV. Tarptautiškumas

Aukštojo mokslo tarptautiškumo plėtros planas

9. Sukurti nacionalinį aukštojo mokslo tarptautiškumo plėtros planą, jame numatant tarptautiškumo plėtros kryptis, tikslus ir priemones.

EAME praktikoje tarptautiškumas laikomas kertiniu aukštojo mokslo plėtros veiksniu ir pažangos sąlyga, atitinkančia globalizacijos ir nepaliaujamo inovacijų augimo tendencijas viso pasaulio visuomenės raidoje. Todėl tarptautiškumui teikiama išskirtinė reikšmė EAME ir jai priklausančių šalių aukštojo mokslo plėtros bendrosiose strategijose, šalia jų dažnai sukuriant ir atskirus strateginius dokumentus, detaliam išdėstančiams tarptautiškumo vystymo kryptis, tikslus ir priemones. Lietuvos aukštajam mokslui tarptautiškumo vystymas ypatingai aktualus dėl šalies matomumo ir konkurencingumo didinimo.

Rekomenduojame kartu su mokslo ir studijų sistemos dalininkais parengti Lietuvos aukštojo mokslo tarptautiškumo plėtros planą, numatantį tarptautiškumo plėtros kryptis, tikslus ir priemones.

Studijų programų tarptautiškumas

10. Atnaujinti jungtinių studijų programų reglamentavimą pagal EAME nuostatas ir įteisinti kitus tarptautinių studijų programų tipus.

Jungtinės studijų programos (toliau JSP), bendrai vykdomos skirtingų šalių aukštųjų mokyklų, yra EAME ypatingai vertinama aukštojo mokslo tarptautiškumo vystymo priemonė. Lietuvoje galiojantis JSP reglamentavimas¹⁰ ne visiškai atitinka nuostatas, išdėstytas Jerevano komunikate ir Jerevano ministrų konferencijoje aprobuotas Europinės JSP kokybės užtikrinimo gaires. Lietuvos universitetams ir kolegijoms yra sunku rasti užsienio partnerių dėl Lietuvoje griežtai reglamentuotos aukštojo mokslo studijų trukmės, skirtingo institucijų statuso ir griežtos studijų programų struktūros. Todėl kartais Lietuvos aukštųjų mokyklų kartu su užsienio partneriais vykdomos JSP yra neregistruojamos kaip tokios.

Susiduriama su atvejais, kai tarptautinės studijų programos (toliau TSP) sėkmingai vykdomos ir pripažįstamos su kitų šalių aukštosiomis mokyklomis, priklausančiomis profesinių aukštųjų mokyklų tipui (pvz., Vokietijos *Fachhochschule*). Tačiau nėra galimybių tokių programų vykdyti su Lietuvos kolegijomis. Situacija ypač sudėtinga, jeigu TSP vykdoma šalių konsorciumo, tarp kurio narių yra įvairaus tipo mokyklų.

Pažymėtina ir tai, kad Lietuvoje galiojančiuose teisės aktuose nustatytas tik JSP reguliavimas. Pasaulinėje aukštojo mokslo erdvėje egzistuoja daug daugiau TSP tipų, nuo JSP besiskiriančių tiek studijų turinio kilme, tiek atsakomybe už suteikiamas kvalifikacijas, tiek vykdymo taisyklėmis¹¹. Kitų negu jungtinės programos tipų TSP reguliavimo stoka taip pat sukelia keblumą tarptautinį bendradarbiavimą vystančioms Lietuvos aukštosioms mokykloms.

Rekomenduojame:

- *atnaujinti JSP reglamentavimą pagal EAME nuostatas, suformuluotas ir įteisintas Jerevano ministrų konferencijoje;*
- *įteisinti JSP ir TSP vykdymą su skirtingų tipų nacionaliniais ir tarptautiniais partneriais pagal jų teikiamų kvalifikacijų (EQF) lygmenį, o ne institucijos pakopą ir rūšį;*
- *įvertinti tarptautinę praktiką ir svarstyti TSP tipų (pvz., dviejų (kelių) diplomų studijų programa, sudvejinta studijų programa, validuota studijų programa, studijų programos frančizė) įteisinimą Lietuvoje.*

Lietuvos aukštojo mokslo eksportas

11. Studijų reguliavimą išplėsti nuostatomis dėl Lietuvos aukštojo mokslo studijų vykdymo užsienyje.

Šiuo metu Lietuvoje veikianti teisinė bazė nustato tik Lietuvos aukštojo mokslo studijų vykdymą Lietuvos Respublikos teritorijoje ir Lietuvos aukštųjų mokyklų filialų steigimo atvejus. Tačiau šiuolaikinis aukštasis mokslas visame pasaulyje peržengia vienos šalies ribas. Aukštosios mokyklos vykdo TSP kitose šalyse ir nesteigdamos filialų, ypač sudvejintų, validuotų studijų programų (toliau

¹⁰ ŠMM ministro 2014 m. vasario 3 d. įsakymo Nr. V-65 redakcija; <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b52da68092c411e39318f8369c0dcbbc?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=295a71a6-cb06-49b7-9474-47d807f80ffa>.

¹¹ Žr. EAME ekspertų parengtą leidinį *Jungtinės studijų programos Europos aukštojo mokslo erdvėje*, 2013; http://www.smpf.lt/uploads/documents/docs/1086_5261c4bdd70871152f93cb9e2278701a.pdf.

SP) ir frančizės atvejais. Itin svarbi šiandieninio pasaulinio aukštojo mokslo plėtros kryptis yra skaitmeninių technologijų priemonėmis vykdomos nuotolinės bei mišriosios studijos, atvirieji masiniai internetiniai kursai. Kitų šalių aukštojo mokslo reglamentavimas apima nuostatas dėl tokių SP kokybės užtikrinimo, atsakomybės už kvalifikacijas ir kitų aspektų.

Siekiant sudaryti sąlygas Lietuvos aukštojo mokslo eksportui ir užtikrinti jo konkurencingumą su kitų šalių aukštosiomis mokyklomis, rekomenduojame įvertinti ir svarstyti reguliavimą dėl Lietuvos aukštojo mokslo studijų vykdymo užsienio valstybėse.

Užsienio studentų pritraukimas

12. Suformuoti strategines talentų pritraukimo ir jų integravimo į nacionalinę darbo rinką nuostatas.

Europos ir pasaulio aukštojo mokslo erdvėje Lietuva išsiskiria talentų pritraukimo strategijos stoka. Mūsų teisės aktuose ir strateginiuose dokumentuose galima rasti tik nuostatų dėl lietuvių kilmės jaunimo, emigrantų susigrąžinimo. Tačiau nesistengiama šalies intelektualius išteklius papildyti Lietuvoje studijuojančiais kitų šalių jaunais žmonėmis. Dėl ryšių su kitomis šalimis, tarpkultūrinių kompetencijų, studijų metu įgyto vietos kultūros ir ekonomikos pažinimo tokie žmonės visose pirmaujančiose šalyse vertinami kaip itin svarbi, netgi gyvybiškai būtina pažangos sąlyga. Be to, kitų šalių studentus pritraukiantis aukštasis mokslas daugelyje šalių, tokių kaip Jungtinė Karalystė, Australija ir kt., traktuojamas kaip svarbi industrija, šaliai atnešanti didžiulę ekonominę naudą.

Rekomenduojame rengiant Lietuvos aukštojo mokslo plėtros strateginius dokumentus išplėsti esamas nuostatas ne tik dėl lietuvių kilmės jaunimo susigrąžinimo, bet ir sukurti paskatas (socialines, finansines, ekonomines, teisines) kitos kilmės jaunimo pritraukimui ir integravimui Lietuvoje įgijus aukštąjį mokslą.

13. Pašalinti teisinius barjerus, trukdančius aukštojo mokslo siekiantiems asmenims iš užsienio atvykti į Lietuvą, joje studijuoti ir pasilikti po sėkmingo studijų baigimo.

Lietuva vis dar smarkiai atsilieka nuo kitų EAME narių į šalį pritraukiamų užsienio studentų skaičiumi. Viena svarbių kliūčių išlyginti šį atsilikimą yra teisinis reglamentavimas. Lietuvos AM susiduria su migraciniu barjeru, norėdamos į šalį pritraukti būsimus studentus, kuriems reikia lietuvių kalbos žinių, išlyginamųjų kursų, įvadinių kursų į Europos akademinę kultūrą ir kt.

Rekomenduojame Švietimo ir mokslo ministerijai kartu su kitomis atsakingomis institucijomis peržiūrėti besimokančio jaunimo vizų bei imigracijos, vizų ir leidimų gyventi taisykles ir sukurti palankias sąlygas tokiam jaunimui atvykti į šalį.

Stipendijų ir paskolų judumas

14. Apsvarstyti Jerevano komunikate suformuluoto įsipareigojimo studijų stipendijų ir paskolų judumo (angl. *portability of grants and loans*) įgyvendinimo Lietuvoje galimybes.

Pasirašydama EAME ministrų Jerevano konferencijos komunikatą Lietuva įsipareigojo skatinti studijų finansinės paramos judumą, atsižvelgdama į Bolonijos proceso sekretoriato sudarytos Judumo ir tarptautiškumo darbo grupės pasiūlytas gaires. Šiose gairėse siūloma visose EAME šalyse judiems studentams nepriklausomai nuo to, ar jie išvyksta pagal studijų mainų programas, ar studijuoti visos

laipsnį suteikiančios programos, sudaryti vienodas sąlygas išlaikyti kilmės šalyje skiriamą finansinę paramą gyvenimo išlaidoms ir gauti priimančiosios šalies skiriamą paramą padengti studijų išlaidoms. Taip pat siūloma ieškoti kelių padengti papildomas judumo išlaidas (kelionės kaina, galimos aukštesnės gyvenimo išlaidos priimančiojoje šalyje). Šiuo metu Lietuvos studijas finansuojančios institucijos neteikia paskolų asmenims, išvykusiems studijuoti į užsienį, o užsienio studentai turi mažai galimybių gauti valstybės finansuojamas studijų vietas dėl akademiniais pasiekimais pagrįstos tokių vietų skirstymo tvarkos.

Rekomenduojame sudaryti darbo grupę stipendijų (valstybės finansavimo) ir paskolų judumo nuolatinių visų pakopų studijų ES/EEA šalyse galimybėms ir problemoms išnagrinėti, palaikant ryšį su EAME studijų paramos ekspertų tinklu NESSIE.

Mokytojus rengiančių programų studentų judumas

15. Į nacionalinius teisės aktus perkelti Bolonijos proceso rekomendacijas dėl mokytojus rengiančių programų studentų judumo.

Vienos iš pagrindinių EAME tikslų – Europos aukštojo mokslo ir Europos visuomenės tarptautiškumo didinimo – esminė priemonė yra mokytojus rengiančių programų studentų judumo užtikrinimas. Tarptautinis judumas efektyviausiai ugdo šiandieniniam žmogui būtinas tarptautines kompetencijas ir yra viena veiksmingiausių priemonių nacionalinės švietimo sistemos kokybės kėlimui. Judumo komponentas ypač svarbus kalbų mokytojus rengiančiose studijų programose. Lietuvos švietimo strategijoje šis komponentas nėra tinkamai panaudotas.

Rekomenduojame numatyti, kad visų mokytojus rengiančių studijų programų privaloma sudėtinė dalis būtų judumo langas, kurio metu švietimo ir ugdymo krypties studentai galėtų susipažinti su savo būsimos profesijos geriausia tarptautine patirtimi, atlikti tarptautines pedagogines praktikas, užmegzti tarptautinių kolegiskų ryšių.

Kalbų mokėjimo bazė

16. Visuose švietimo lygmenyse plėtoti antrosios ir trečiosios užsienio kalbos mokėjimo bazę.

Šalyje beveik išnyko kitų užsienio kalbų, išskyrus anglų, mokėjimo bazė. Tai neabejotinai siaurina tarptautiškumo galimybes ir daro žalą visuomenės konkurencingumui, tarptautiniam bendradarbiavimui.

Rekomenduojame koreguoti kalbų mokymo vidurinio mokslo pakopoje reguliavimą ir sukurti specialias paskatas remti aukštosiose mokyklose kitų užsienio kalbų mokymąsi ir studijas, kartu užtikrinant ir kalbų mokytojų, vertėjų bei kitų visuomenei bei verslui svarbių specialistų rengimą aukštosiose mokyklose.

Tarpkultūrinės kompetencijos

17. Į studijų programų bendruosius reikalavimus įtraukti tarpkultūrinės kompetencijas ir jų sisteminio ugdymo priemones.

Šiuo metu į Lietuvos AM studijų programų bendruosius reikalavimus nėra įtrauktos kartinės tarpkultūrinės kompetencijos, pavyzdžiui, „Gebės dirbti tarptautinėje ir daugiakultūrinėje aplinkoje,

atsižvelgti į kitų tautų papročius” (angl. *appreciation of diversity and multiculturality, understanding of cultures and customs of other countries, ability to work in an international context*). Šios kompetencijos priklauso prie dažniausiai nurodomų gebėjimų, kurių iš aukštojo mokslo absolventų tikisi darbo rinka. Šias kompetencijas siūloma ugdyti daugelyje tarptautinių aukštojo mokslo strateginių dokumentų ir rekomendacijų¹².

Rekomenduojame:

- Lietuvos pirmos, antros pakopos SP bendruosius reikalavimus papildyti tarpkultūrinėmis kompetencijomis, taip atkreipiant aukštųjų mokyklų dėmesį į jų svarbą;
- studijų vykdymo bendruosiuose reikalavimuose greta kuo platesnio tarptautinių studijų programų spektro įtraukti ir nacionalinių studijų programų tarptautinimo priemones, tokias kaip judumo langas, vizituojančių dėstytojų dėstomi dalykai, nuorodos į pageidautiną tarptautinį judumą, tarptautines praktikas, dėstytojų personalo mainus ir kt.

Terminijos suvienodinimas

18. Aukštąjį mokslą reglamentuojančiuose teisės aktuose vartojamą terminiją suvienodinti su terminija, vartojama Europos aukštojo mokslo erdvės dokumentuose.

Šiuo metu galiojančiame Mokslo ir studijų įstatyme (toliau MSI)¹³, JSP bendruosiuose reikalavimuose (2014) ir kai kuriuose kituose poįstatyminiuose teisės aktuose vartojamos jungtinių studijų programų, dvigubo laipsnio, studijų modulis ir kai kurios kitos sąvokos neatitinka apibrėžčių, išdėstytų Jerevano konferencijos patvirtintuose kertiniuose EAME dokumentuose – ECTS naudotojo vadove¹⁴ ir Europinėje jungtinių studijų programų kokybės užtikrinimo sampratoje. EAME praktikos neatitinkančios sąvokos perkeltos ir į šiuo metu Seime svarstomą naują MSI projektą bei rengiamus naujus poįstatyminius Bendruosius studijų vykdymo reikalavimus.

Siekiant išvengti nesusikalbėjimo su tarptautiniais partneriais, rekomenduojame suvienodinti sąvokų vartoseną Lietuvos ir EAME teisiniuose dokumentuose.

¹² Pavyzdžiui, Cumming AD, Ross MT (2008) *The Tuning Project (medicine) – learning outcomes / competences for undergraduate medical education in Europe*. Edinburgh: The University of Edinburgh. Available online: http://medine2.com/Public/docs/outputs/wp4/DV4.14.1_Summary%20Brochure%20-%20Tuning%201st%20Cycle%20Degrees%20in%20Medicine.pdf.

¹³ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.343430?jfwid=1cdz0hf5hk>.

¹⁴ http://ec.europa.eu/education/library/publications/2015/ects-users-guide_en.pdf.

REKOMENDACIJOS AUKŠTOSIOMS MOKYKLOMS

I. Struktūrinės reformos

Įsipareigojimas mokymuisi visą gyvenimą

1. Siekti, kad kuo daugiau aukštųjų mokyklų prisiimtų teisę vykdyti kvalifikacijų pripažinimą.

Ankstesnio mokymosi/išsilavinimo pripažinimas turėtų tapti studentų priėmimo dalimi. Bendradarbiaudamos su SKVC aukštojo mokslo institucijos galėtų prisiimti kvalifikacijų vertinimo funkciją. Šiuo metu tai atlieka tik kelios aukštosios mokyklos.

Rekomenduojame aukštosioms mokykloms prisiimti atsakomybę pripažįstant ketinančių studijuoti asmenų užsienyje įgytas kvalifikacijas ir kreiptis į ŠMM dėl teisės pripažinti kvalifikacijas įgijimo.

Gilesnė studijų kredito samprata

2. Apsibrėžti savo institucijoje taikomą studijų kredito sampratą, detalizuojančią nacionalinius reikalavimus.

Rekomenduojama aukštojo mokslo institucijoms apsibrėžti kreditų skyrimo, studentų darbo krūvio nustatymo, kreditų kaupimo, perkėlimo principus (angl. *credit framework*), apsibrėžti kreditų senėjimo ribą, kadangi studijų programos atnaujinamos, studijų rezultatai koreguojami, atsižvelgiant į akademinės disciplinos vystymosi tendencijas, socialinių dalininkų poreikių kaitą. *Rekomenduojame institucijose sukurti struktūras ir procesus, kurie padėtų akademinėi bendruomenei vienodai suprasti kredito reikšmę ir prasmę, skatintų vykdyti studentų mokymosi krūvio stebėseną ir naudoti stebėsenos rezultatus studijų procesui tobulinti.*

II. Kokybinės permainos

Dėstyto kokybė

3. Sukurti dėstyto kokybės užtikrinimo sistemas, kurios padėtų veiksmingai tobulinti ir vertinti savo institucijos darbuotojų didaktines kompetencijas.

2015 m. *Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo nuostatų ir gairių*¹⁵ redakcijoje akcentuojamas institucijos gebėjimas įgyvendinti į studijų rezultatus orientuotą mokymo/mokymosi paradigmą, pabrėžiama aukštojo mokslo institucijos atsakomybė už dėstytojų kokybę bei palankios aplinkos sukūrimą, kuri skatintų dėstytojų profesinių kompetencijų plėtotę.

¹⁵ http://bologna-yerevan2015.ehea.info/files/European%20Standards%20and%20Guidelines%20for%20Quality%20Assurance%20in%20the%20EHEA%202015_MC.pdf.

Akademinio meistriškumo (angl. *teaching excellence*) svarba vis labiau akcentuojama Europos aukštojo mokslo erdvėje. Nors Lietuvoje oficialaus reikalavimo akademiniam personalui turėti pedagoginę kvalifikaciją nėra, aukštosios mokyklos turėtų rūpintis dėstytojų pedagoginėmis kompetencijomis. Šių kompetencijų dalis yra ir studijų rezultatų aprašymo, tinkamų mokymo bei vertinimo metodų pasirinkimo bei jų atnaujinimo gebėjimai.

Kvalifikacijos kėlimo sistemos turi apimti aiškius reikalavimus taikomus dėstytojo pedagoginei kompetencijai įvertinti atestacijos metu; nuolat teikiamus aukštosios mokyklos didaktikos kursus / programą bei tikslinius mokymus pagal poreikį (pvz. užsieniečių integravimas į mokymosi aplinką ar pan.); metodinės, psichologinės bei kt. paramos dėstytojams teikimą; išskirtinę pedagoginę patirtį turinčių dėstytojų mentoriavimą jaunesniems kolegoms, geriausių dėstytojų apdovanojimus, gerosios pedagoginės patirties sklaidą ir kt.

Rekomenduojame sukurti institucijos lygmens struktūrą, kuri teiktų reguliarią paramą programų komitetų pirmininkams, dėstytojams kaip taikyti studijų rezultatus studijų turiniui projektuoti ir vertinimo kriterijams nustatyti, vertinimo metodams parinkti ir vertinimo priemonėms parengti.

Studijų rezultatų samprata

4. Nuosekliai diegti ir kokybiškai naudoti studijų rezultatus aukštajame moksle.

Formaliai visos aukštosios mokyklos yra suformulavusios studijų rezultatus studijų programų bei dalykų/modulių lygmenyje, tačiau pasigendama bendro sutarimo, kas yra studijų rezultatai ir kaip jie turi būti įgyvendinami. Studijų programų bei studijų dalyko lygmens aprašuose būtina užtikrinti studijų rezultatų, mokymo/mokymosi bei vertinimo metodų dermę.

Rekomenduojame aukštosioms mokykloms apibrėžti aiškius kriterijus, kurie leistų objektyviai ir patikimai įvertinti mokymo, mokymosi ir vertinimo principais grindžiamų studijų rezultatų ir ECTS studentų darbo krūvio apskaita, kokybę; sukurti institucinio lygmens paramos struktūras ir procesus, kurie užtikrintų pakankamą dėstytojų didaktinę kompetenciją kurti, įgyvendinti bei tobulinti studijų rezultatais grindžiamos studijų programas.

5. Siekti studijų rezultatų ir studento darbo krūvio dermės.

Aukštosios mokyklos turėtų vykdyti nuolatinę studentų realaus darbo krūvio stebėseną ir tobulinti studijų procesą, derindamos planuojamą studentų darbo krūvį su realiu, parinkdamos efektyvius mokymo/si metodus ir sudarydamos galimybes studentų savarankiškam mokymuisi.

Rekomenduojame šias nuostatas įtraukti į vidinius aukštųjų mokyklų dokumentus ir nagrinėti jas institucijos akreditacijos metu.

6. Aktyviau (arba: nuosekliai) įtraukti išorės dalininkus formuluojant studijų rezultatus ir ugdomas kompetencijas.

Studijų rezultatai ir kompetencijos orientuoti ne tik į tam tikro dalyko reikalavimus, bet ir į įsidarbinimo, pilietiškumo ugdymo poreikius, todėl *rekomenduojama aktyviau įtraukti darbdavius ir absolventus, kurie gali suteikti daug naudingos informacijos kuriant ir atnaujinant studijų programas bei plėtojant studijų programų kokybę.*

7. Sistemingai stebėti studentų pažangą ir stebėsenos rezultatus taikyti sėkmingam mokymuisi studijų eigoje užtikrinti.

Didžiausias studentų nubyreėjimas stebimas pirmajame kurse. Todėl, visų pirma, *rekomenduojama* įvertinti priežastis, dėl kurių studentai nebaigia studijų ir ypatingą dėmesį skirti pirmo kurso studentams nustatant jų pradinį žinių bei gebėjimų lygį, specifinius mokymosi bei kitos paramos poreikius ir atsižvelgiant į šiuos studentų poreikius teikti informavimo, konsultavimo, karjeros orientavimo ir kt. paslaugas bei galimas specifines priemones/paramą (pvz. adaptacijos aukštojoje mokykloje seminarai pirmakursiams, kompiuterinio raštingumo kursai, užsienio kalbų mokymosi kursai, atskirų disciplinų žinių ir kompetencijų ugdymo papildomi kursai, efektyvaus savarankiško mokymosi įgūdžių formavimo, savęs pažinimo, egzaminų baimės įveikimo kursai; kuratoriaus/mentorius, mokymosi konsultanto paslaugų teikimas; vyresnių studentų mentorystės programa ir pan.).

Kompetencijų pripažinimo kokybės užtikrinimo priemonės

8. Aukštojo mokslo institucijose siekti, kad dauguma dėstytojų turėtų reikiamų kompetencijų dalyvauti vykdant neformaliuotu ir savišvietos būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimą, užtikrinant tokio pobūdžio vertinimo skaidrumą ir objektyvumą.

Dauguma aukštųjų mokyklų per tarptautinius projektus turi pasirengusios neformaliuotu ir savaiminiu būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimo ekspertus. Reikia siekti, kad šie ekspertai institucijose dalintųsi savo žiniomis ir patirtimi ir taip parengtų savo kolegas šiai veiklai. Kompetencijas vertinti praktiškai yra labai sudėtinga, todėl vertinti žinias ir gebėjimus reikėtų pagal iš anksto parengtą vertinimo aprašą, užtikrinant neformaliuotu ir savaiminiu būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimo skaidrumą ir objektyvumą.

Rekomenduojame aukštosioms mokykloms pasirengti ir/arba peržiūrėti neformaliuotu ir savišvietos būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimo tvarkas, aprašyti procedūras ir parengti vertinimą vykdančio personalo grupes.

III. Socialinė dimensija

Parama darbui su negalių turinčiais studentais

9. Stiprinti aukštosios mokyklos administracijos ir dėstytojų kompetencijas darbui su neįgaliaisiais studentais.

Remiantis MOSTA atliktu tyrimu (2014) pagrindinės aukštojo mokslo prieinamumą ribojančios kliūtys, įvardijamos pačių neįgaliųjų, yra nepakankamas studijavimo sąlygų, atitinkančių jų specifinę situaciją, sudarymas, sunkumai bendraujant ir bendradarbiaujant su dėstytojais ir aukštosios mokyklos administracijos darbuotojais, ne visose aukštosiose mokyklose veikianti neįgaliųjų reikalų koordinatoriaus funkcija, nepakankamas informavimas apie galimybes pasinaudoti finansine parama.

Rekomenduojame:

- į kvalifikacijos kėlimo programas įtraukti mokymus apie specifinius mokymo/si metodus dirbant su studentais, turinčiais specialiųjų poreikių;
- studijas reglamentuojančiuose dokumentuose aiškiai apibrėžti sąlygas, studijų proceso organizavimo aspektus studentams, turintiems specialiųjų poreikių.

10. Aukštosiose mokyklose plėtoti įvairias paslaugas nepakankamai atstovaujamoms socialinėms grupėms.

Remiantis Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis, nuo 2010 metų ženkliai sumažėjo studentų studijuojančių iššęstinėse studijose skaičius. Kolegijose studijuojančių iššęstinių studijų studentų sumažėjo 46 proc., universitetuose – 65 proc. Tuo tarpu MOSTA tyrimai parodė, kad žemesnio socialinio ekonominio statuso šeimų vaikams itin aktuali galimybė studijuoti lanksčia (iššęstine) studijų forma. Todėl norint sudaryti sąlygas studijuoti studentams iš žemesnio socialinio ekonominio statuso šeimų, reikėtų didesnę dėmesį kreipti į lanksčių studijų formų plėtojimą. *Eurostudent V* apklausa (2013)¹⁶ atskleidė, kad šią studijų formą dažniau renkasi studentai, kurių tėvai neturi aukštojo išsilavinimo. Be to, iššęstinių studijų vykdymas yra aktualus ir neįgaliesiems studentams, kurie remiantis MOSTA tyrimais, yra nurodę, kad renkantis aukštąją mokyklą vienas iš lemiančių veiksnių yra galimybė studijuoti iššęstinėse studijose ar nuotoliniu būdu.

Rekomenduojame aukštojoje mokykloje skatinti ir užtikrinti studijų formų, studijavimo būdų įvairovę lanksčiai taikant kreditų kaupimo sistemą.

IV. Tarptautiškumas

Dėstyimo tarptautiškumas

11. Dėstytojams, dėstantiems kitomis kalbomis vykdomose studijų programose, nustatyti privalomus tų kalbų mokėjimo reikalavimus.

Tarptautinėje erdvėje yra susiformavusi praktika kelti aiškius kalbos mokėjimo reikalavimus kitų šalių studentams. Daugelis AM institucijų taip pat nustato ir skelbia reikalavimus personalui. Tokie reikalavimai padeda kelti studijų kokybę ir didina atvykstančių studentų pasitikėjimą.

Rekomenduojame Lietuvos AM nustatyti ne mažesnius kaip C1 užsienio kalbos, kuria vykdoma studijų programa, mokėjimo reikalavimus toje programoje dėstantiems dėstytojams.

Mokytojų rengimo tarptautiškumas

12. Įdiegti tarpkultūrinių kompetencijų ugdymą į mokytojus rengiančias studijų programas.

Vienas iš pagrindinių EAME tikslų yra Europos visuomenės tarptautiškumo didinimas. Šio tikslo negalima pasiekti neužtikrinus visų Europos švietimo sistemos lygių ir jos svarbiausios grandies – mokytojo tarptautiškumo. Todėl EAME aukštojo mokslo ministrų Jerevano konferencijos

¹⁶ http://www.mosta.lt/images/leidiniai/Eurostudent_5_tyrimo_Lietuvoje_rezultatai.pdf.

strateginiuose dokumentuose akcentuojama būtinybė sutarptautinti mokytojus rengiančias studijų programas, visų pirma užtikrinant šių programų studentų tarptautinį judumą. Tarptautinis judumas ne tik veiksmingiausiai ugdo šiandieniniam žmogui būtinas tarptautines kompetencijas, bet ir yra viena efektyviausių priemonių kelti švietimo sistemos kokybei.

Rekomenduojame aukštosioms mokykloms:

- *visose mokytojus rengiančiose studijų programose numatyti judumo langą, kurio metu švietimo ir ugdymo kryptių studentai galėtų susipažinti su savo būsimos profesijos geriausia tarptautine patirtimi, atlikti tarptautines pedagogines praktikas, užmegzti tarptautinių kolegiskų ryšių.*
- *Judumo komponentą padaryti be išlygų privalomu kalbų mokytojus rengiančiose studijų programose.*

Aktualūs dokumentai:

- Jerevano konferencijos dokumentai: <http://www.smm.lt/web/lt/smm-studijos/studiju-tarptautiskumas/Bolonijos-procesas/1998-2015>.
- *European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union;* http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5_2015/132824.pdf.
- Leuven – Louvain-la-Neuve EAME antrojo 10-mečio strategijos; <http://www.smm.lt/web/lt/smm-studijos/studiju-tarptautiskumas/Bolonijos-procesas/1998-2015>.

Rekomendacijas parengė HE2STU projektą vykdančys EAME ekspertai:

Ekspertas	Atstovaujama organizacija	Ekspertinės sritys
Raimonda Markevičienė	Vilniaus universitetas	Pripažinimas, „ECTS“, „DS“, tarptautiškumo dimensija, „jungtinės studijų programos (JSP)“, „Erasmus+“
Jolita Butkienė	ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas	Kokybės užtikrinimas, mobilumas ir tarptautiškumo plėtra
Inga Milišiūnaitė	Vilniaus universitetas	Kokybės užtikrinimas, socialinė dimensija, mokymasis visą gyvenimą
Ilona Kazlauskaitė	Švietimo mainų paramos fondas	Kokybės užtikrinimas, mobilumas ir tarptautiškumo plėtra
Nora Skaburskienė	Studijų kokybės vertinimo centras	Kokybės užtikrinimas, tarptautiškumo dimensija, pripažinimas, valdymas
Algimantas Tamelis	Lietuvos sveikatos mokslų universitetas	Pripažinimas, „ECTS“, „DS“, kokybės užtikrinimas
Giedrius Viliūnas	Mykolo Romerio universitetas	3 ciklų sistema, Europos kvalifikacijų sąranga, JSP, valdymas, kokybės užtikrinimas
Nijolė Zinkevičienė	Kauno kolegija	Kokybės užtikrinimas, ankstesnio mokymosi pripažinimas, JSP
Ilona Misiūnienė	Valstybinis studijų fonas	Socialinė dimensija, tarptautiškumo dimensija
Laura Stračinskienė	Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras	Socialinė dimensija, kokybės užtikrinimas, valdymas
Gabrielė Gendvilaitė	Šiaulių universiteto studentų atstovybė	Socialinė dimensija, kokybės užtikrinimas, valdymas
Paulius Baltokas	Lietuvos studentų sąjunga	Tarptautiškumo dimensija, kokybės užtikrinimas, valdymas